

Open Universiteit

De toren van Babel

Een (rechts)antropologische blik op samenwerking bij de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties

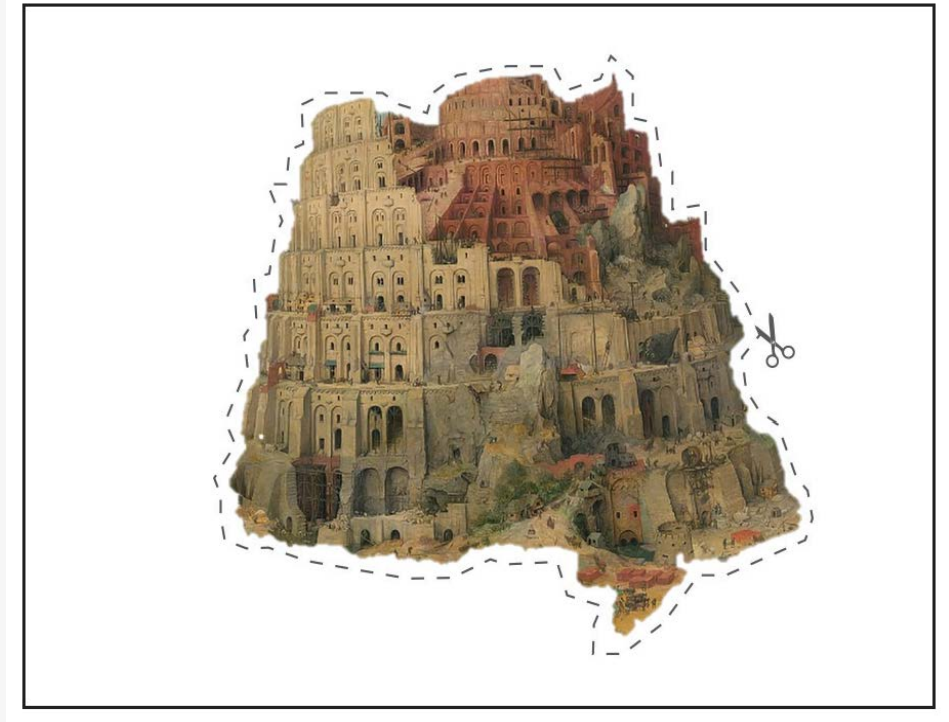
Oratie prof. dr. Janine Janssen 26 november 2021

Bruegel als antropoloog

De toren van Babel als machtige metafoor

- Een complex verhaal
- Niet alleen maar negatief!
- Verschillende (artistieke) interpretaties in de loop der tijd
- Bruegel combineert interpretaties

Waar kijken we naar?

Wat je ziet ben je vaak zelf

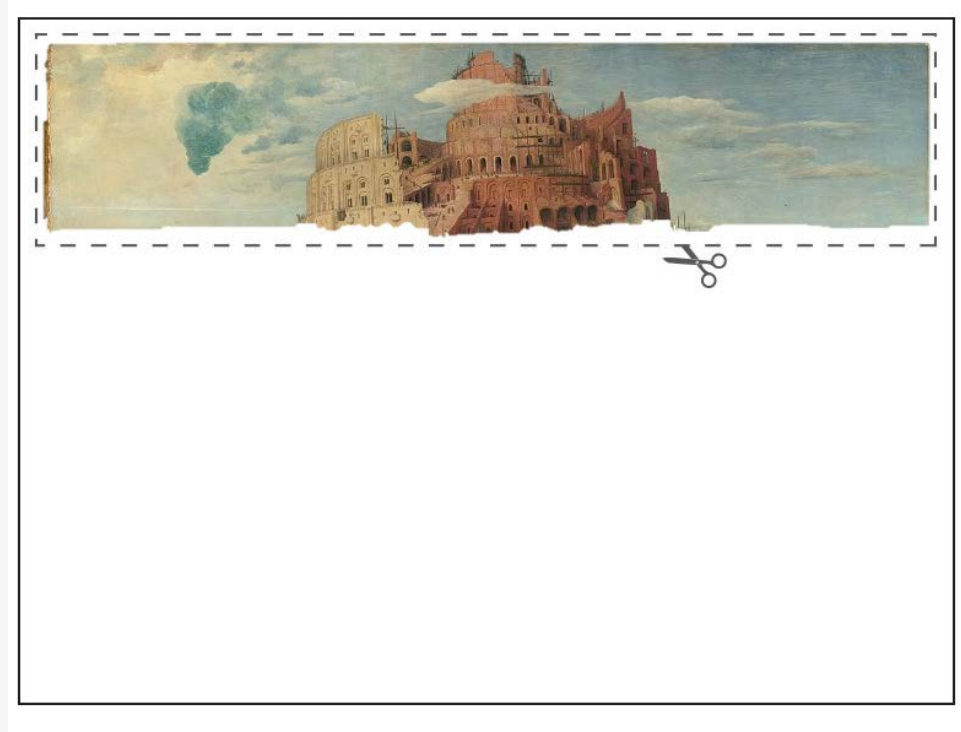
- Een schilderij als conversatiestuk

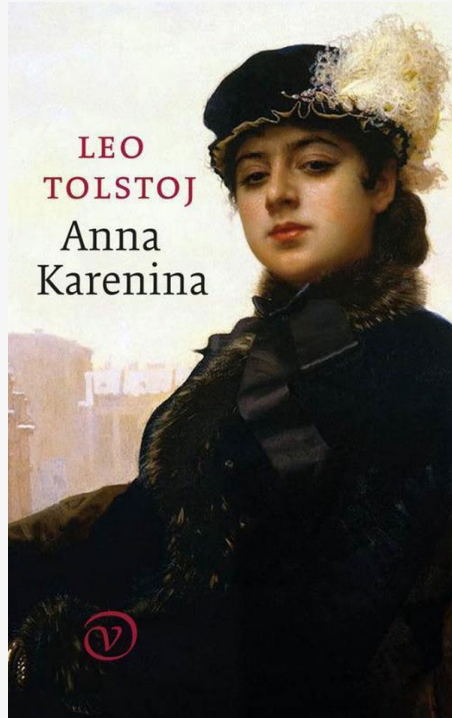
- Wat mij zo aanspreekt...
- Het menselijk verlangen naar overzicht en grip op het leven
- De beperkte maakbaarheid van het leven
- Meertaligheid als complicerende factor én bron van rijkdom voor mensen

Uittorenen boven geweld

- Waarom torens zo aantrekkelijk zijn:
 - Uitzicht
 - Overzicht
- Daar is ook bij de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties behoefte aan

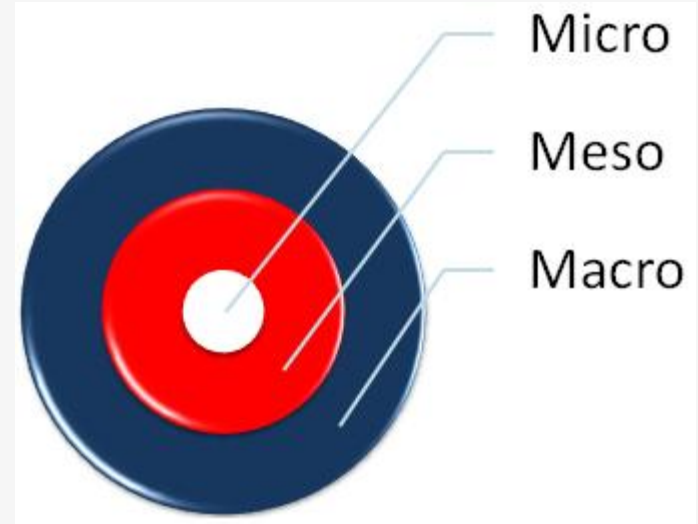
Een beroemde openingszin...

*'Alle gelukkige gezinnen lijken
op elkaar, elk ongelukkig gezin
is ongelukkig op zijn eigen
wijze'*

Ecologisch model

- **Microniveau:**
 - Aanwezigheid antisociaal en delinquent gedrag, verslavingsproblematiek, fysieke en mentale gezondheid, ...
- **Mesoniveau:**
 - Vaardigheden in een groep om conflicten zonder geweld op te lossen; stress door schulden en de woonsituatie, ...
- **Macroniveau:**
 - Kansen op de arbeids- en woningmarkt, genderverhoudingen, politiek en beleid, ...

De slechte naam van afhankelijkheid

- Intergenerationele overdracht
- Geweld als reactie op knellende afhankelijkheidsbanden
- Geweld om afhankelijkheidsbanden in stand te houden
- Afhankelijkheidsrelaties als gelegenheidsstructuur
- Afhankelijkheid ten gevolge van gewelddadige ervaringen

Geweld in afhankelijkheid als ‘wicked problem’

- 1) Er bestaat geen definitieve probleemformulering
- 2) Het is niet duidelijk wanneer het probleem ophoudt
- 3) Er zijn geen goede of foute antwoorden op de vraag hoe het probleem op te lossen
- 4) Er is geen onmiddellijke of ultieme test om te zien of de aanpak gewerkt heeft
- 5) Er is geen ruimte voor *trial and error*
- 6) Er is geen afgebakende set van mogelijke oplossingen
- 7) Elk *wicked problem* is in essentie uniek
- 8) Elke *wicked problem* is het symptoom van een ander probleem
- 9) De vele perspectieven op het ontstaan van het *wicked problem* dragen bij aan een discrepantie tussen probleem en oplossing
- 10) Bij de aanpak van het probleem mag de professional er niet naast zitten

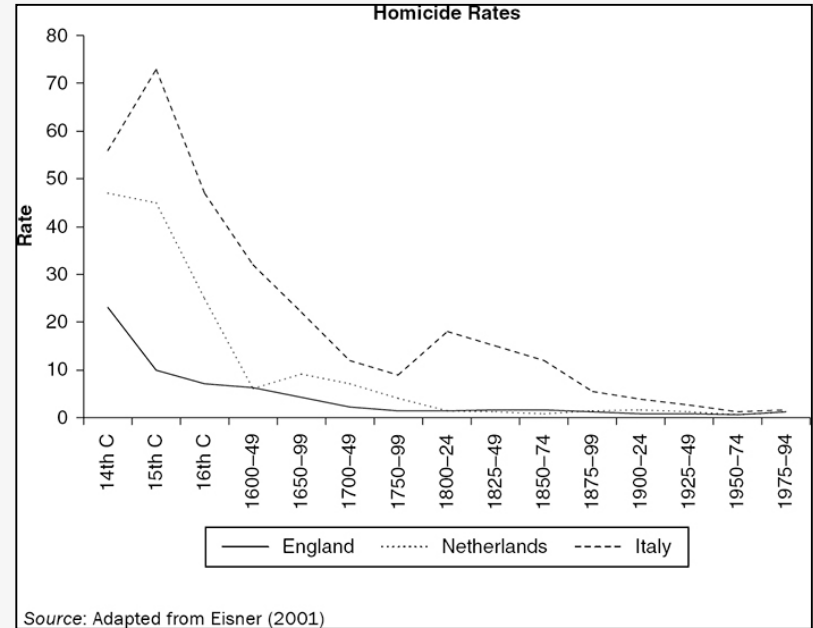
Behoeftte aan verschillende soorten kennis en kunde

- Uiteenlopend van schuldhulpverlening tot en met verslavingszorg en van huisvesting tot en met geestelijke gezondheidszorg
- In Nederland hebben we echter geen toren gebouwd
- Samenwerken in netwerken en in ketens
- Het gaat niet alleen om samenwerking tussen professionals, maar ook om samenwerking met burgers
- Praat niet over, maar met mensen!

Besef van afhankelijkheid is essentieel

- Afhankelijkheid als rem op het ontstaan van geweld: de les van Elias
- Staatsvorming en arbeidsspecialisatie
- Van *Fremdzwang* naar *Selbstzwang*
- Besef van afhankelijkheid is ook een randvoorwaarde om tot samenwerking te kunnen komen
- Dat weten we allemaal en toch blijft samenwerken moeilijk

Enkele voorbeelden van falende samenwerking

- De moord op de drie-jarige Savanna uit Alphen aan de Rijn uit 2004
- De Amsterdamse zedenzaak uit 2010
- De moord op de 28-jarige Linda van der Giessen in Waalwijk in 2015
- De moord op de 16-jarig Hümeyra Ergincali in Rotterdam in 2018

Enkele cijfers...

- **Huiselijk geweld**

- Eén op de 20 volwassenen heeft in een periode van vijf jaar wel eens seksueel of fysiek geweld in huiselijk kring meegemaakt. Dat zijn circa 747.000 mensen
- Bij 20% van de slachtoffers gaat het om structureel geweld: dat wil zeggen, maandelijks, wekelijks of dagelijks. Dat betreft 97.000 vrouwen en 27.000 mannen

Bron: Van Eijkern, Downes & Veenstra, 2018

- **Kindermishandeling**

- Naar schatting hebben elk jaar tussen de 90.000 en 127.000 kinderen met een vorm van kindermishandeling te maken. Dat is 3% van alle kinderen tussen 0 en 17 jaar oud

Bron: Alink et al., 2018

- **En dan heb ik nog veel niet genoemd...**

Hoog van de toren blazen

- Waarom samenwerken zo moeilijk is
- Klopt dat verhaal van Elias nog wel?
- We denken tegenwoordig heel anders over geweld
- De veiligheidszorg en de rol van de overheid is aan het veranderen
- Laten we maar eens afdalen en de bouwplaats gaan bekijken

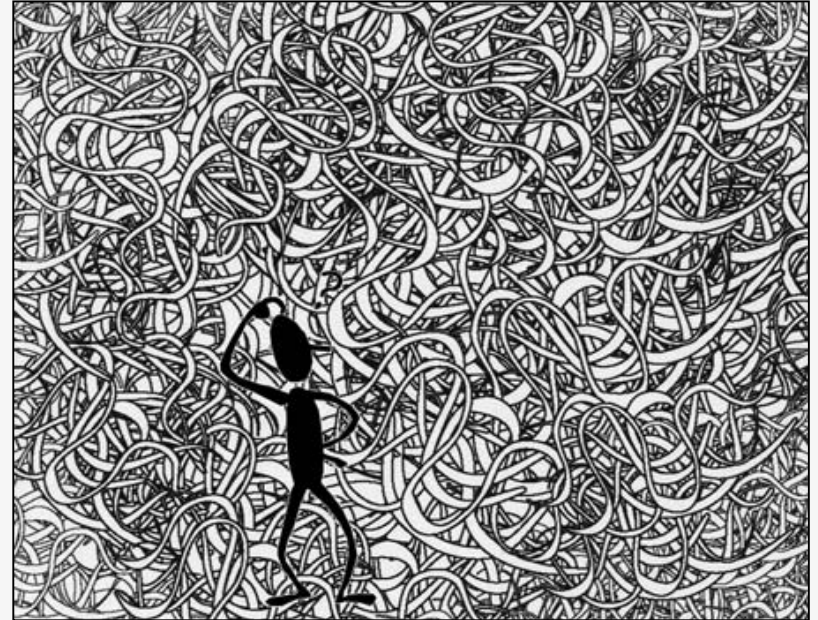
Veranderende opvattingen over geweld

- Tegenwoordig ook aandacht voor andere vormen dan fysiek geweld
- Het objectiveren van mensen en reductie van complexiteit
- Die *Selbstzwang* van Elias lijkt nu ook als een vorm van geweld te worden gezien
- Geweld is niet uit ons midden verdwenen!
- Geweld is alomvattend
- Als dat zo is, dan moeten er ook sporen van te vinden zijn in onze aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties...

Reductie van complexiteit

- Symbolisch geweld: 'eigen kracht', 'multi-problem', 'moeilijk bereikbaar', 'zorgmijndend', maar ook 'wicked'
- Moeten we niet meer redeneren vanuit de mensen die hulp nodig hebben?
- De verhouding tussen generalisme en specialisme staat onder druk
- Zou de specialist niet meer naar voren moeten?

Zes blinde mannen uit Hindostan en een olifant

- Een oud verhaal door de Amerikaanse jurist én dichter John Godfrey Saxe gepopulariseerd
- Ze hebben alle zes gelijk
- Maar samen hebben ze het verkeerd
- Ze beschrijven een olifant, die geen van hen ooit zag

Nog een tegeltjeswijsheid...

- Probleem en aanpak
 - Visie op het aan te pakken **probleem**
 - Visie op de **aanpak** van het probleem

- Samenwerking
 - Visie op de **eigen identiteit en verdeling van taken en verantwoordelijkheden**
 - Visie op de **vormgeving** van de samenwerking
 - Visie op het **doel** van de samenwerking
 - Visie op de **beoordeling** van de samenwerking

Samenwerken moet je leren!

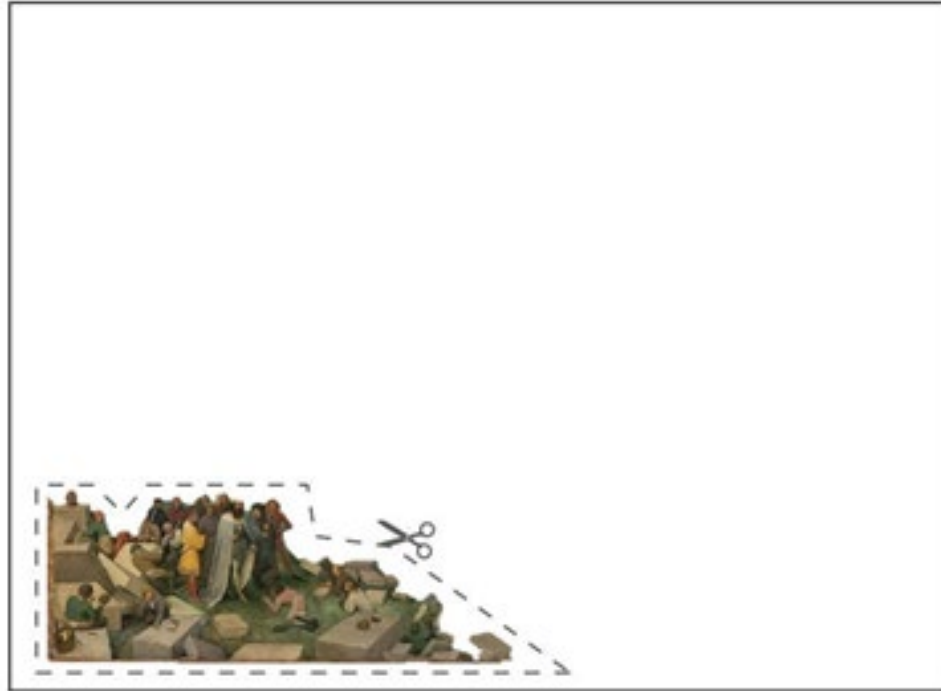
- Dat is niet alleen een taak voor het (hoger) beroepsonderwijs
- Er is ook werk aan de winkel voor universitaire opleidingen!
- Universitaire opleidingen leiden immers niet alleen op voor de wetenschap!
- Bovendien kan het ook geen kwaad als wetenschappers goed kunnen samenwerken...

*‘Hoe wij momenteel professionals opleiden is in mijn ogen vooral de antithesis van multidisciplinair werken’
Remco Spithoven, 2020*

Een (rechts)antropologisch perspectief

- De samenstelling van 'antropos' (ἄνθρωπος) en 'logos' (λόγος) uit het Grieks betekent letterlijk menskunde
- Tussen twee haakjes: (rechts)antropologie
- Nog eens terug naar wat mij zo aansprak bij Bruegel
- Het menselijk verlangen naar overzicht en grip op het leven
- De beperkte maakbaarheid van het leven
- Meertaligheid als complicerende factor én bron van rijkdom voor mensen

Holisme als het antropologische antwoord op torenbouw

- Van dichtbij begrijpen hoe mensen betekenis aan hun leven geven
- Daar hoort ook aandacht bij voor de vraag hoe slachtoffers, daders en anderen de veiligheidszorg ervaren
- Holisme kan bijdragen aan het tegengaan van reductie van complexiteit.

Omgaan met beperkte maakbaarheid

- (Over)leven en cultuur
- Samenwerking tussen juristen en niet-juristen
- Samenwerking tussen technologisch goed en minder goed onderlegden
- De harde en de zachte kant van de veiligheidszorg
- Samenwerken met mensen in nood

Meertaligheid als complicerende factor én bron van rijkdom

- Woorden zijn belangrijk
- De mythe van gezamenlijke taal
- Taal en toegankelijkheid van wetenschappelijk werk
- Onleesbaar schrijven als vorm van geweld

Tot slot: dank!

avans
hogeschool

LANDELIJK EXPERTISE CENTRUM
EER
GERELATEERD
GEWELD

valente⁷

**BEDANKT
VOOR
UW
AANDACHT**

Open Universiteit

WWW.OU.NL